

Διονυσίου, Ζ. (2019). Ψηφιακό αποθετήριο ΜΑΡΙΖΑ «Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια»: ιδέα, στόχοι, υλικό. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 466–476). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

Ψηφιακό Αποθετήριο ΜΑΡΙΖΑ «Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια»: ιδέα, στόχοι, υλικό

Ζωή Διονυσίου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
dionyssiou@gmail.com

Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, σε συνεργασία με την Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) έχουν σχεδιάσει τη δημιουργία ενός Ψηφιακού Αποθετηρίου και Διαδραστικής Πλατφόρμας για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και μουσικής μέσα από τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ με τίτλο: «Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια». Στόχοι του αποθετηρίου είναι: α) η παιδαγωγική (γλωσσική και μουσικοπαιδαγωγική) αξιοποίηση του υλικού από εκπαιδευτικούς μουσικής, δασκάλους και νηπιαγωγούς στην Ελλάδα, και β) η διδασκαλία των ελληνικών ως δεύτερης γλώσσας μέσω του τραγουδιού για μαθητές που διαμένουν στο εξωτερικό ή στην Ελλάδα. Στο άρθρο παρουσιάζονται στοιχεία της προσωπικότητας και της καλλιτεχνικής συνεισφοράς της Μαρίζας Κωχ στην ελληνική μουσική, εστιάζοντας στο ρεπερτόριό της για παιδιά και στην μουσικοπαιδαγωγική της προσέγγιση. Ακολούθως θα αναφερθούμε στην ιδέα, στους στόχους και στο υλικό του υπό δημιουργία ψηφιακού αποθετηρίου ΜΑΡΙΖΑ.

Λέξεις κλειδιά: Μαρίζα Κωχ, παιδικά τραγούδια, ψηφιακό αποθετήριο, διδασκαλία γλώσσας μέσω μουσικής

Digital Repository Mariza “I've come to know my country through her songs”: main ideas, aims, material

Zoe Dionyssiou

Assistant Professor, Department of Music Studies, Ionian University
dionyssiou@gmail.com

The Department of Music Studies, Ionian University, in collaboration with the Greek Society for Music Education, has designed the creation of a Digital Repository and Interactive Platform for the teaching of Greek language and music through the songs by Mariza Koch, entitled: “I've come to know my country through her songs”. The objectives of the repository are: a) the pedagogical (linguistic and music education) development of material to be used by music teachers, general school teachers and kindergarten teachers in Greece, and b) the teaching of Greek as a second language through the song for pupils living abroad or in Greece. The article presents elements of the personality and artistic contribution of Mariza Koch in the Greek music, focusing on her repertoire for children and her music-pedagogical approach. We will then refer to the idea, objectives and material of the MARIZA digital repository.

Keywords: Mariza Koch, children's songs, digital repository, teaching language through music

Εισαγωγή

Η Μαρίζα Κωχ, καλλιτέχνιδα και προσωπικότητα διεθνούς κύρους, έχει συνθέσει η ίδια έναν εκτενή αριθμό τραγουδιών για παιδιά, τα οποία αποτελούν ένα αξιολογότερο μουσικοπαιδαγωγικό υλικό, και θεωρούμε ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν από κάθε εκπαιδευτικό μουσικής, μουσικό, εκπαιδευτικό γενικής παιδείας, γονέα, ενήλικα, φροντιστή παιδιών με ενδιαφέρον για τον ελληνικό μουσικό λόγο. Η εμπειρία της από την επαφή με παιδιά στο *Κέντρο Βιοματικής Μουσικής, Κίνησης και Λόγου Μαρίζα Κωχ*, που λειτουργεί στην Αθήνα τα τελευταία 25 χρόνια ήταν η αφορμή για να δημιουργήσει η ίδια τραγούδια με στόχο να οδηγήσει τα παιδιά σε ουσιαστική επαφή με τη μουσική και την ελληνική γλώσσα. Στο 7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε. (Θεσσαλονίκη, 27-29/11/2015) η κ. Κωχ ανακοίνωσε την πρόθεσή της για την παραχώρηση του μουσικοπαιδαγωγικού της υλικού στη μουσικοπαιδαγωγική κοινότητα. Η συγγραφέας σε συνεργασία με την κ. Μαίη Κοκκίδου ανέλαβαν την επικοινωνία με την δημιουργό και το συντονισμό των ενεργειών που ακολούθησαν.

Από το 2016 ξεκίνησε η προφορική καταγραφή του υλικού, συνεντεύξεις με τη δημιουργό, απομαγνητοφώνηση του υλικού και των συνεντεύξεων, μεταγραφή του υλικού σε παρτιτούρες (musescore), δημιουργία καταλόγου του υλικού, που συνεχώς εμπλουτίζεται. Η παραχώρηση του υλικού στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο και στην Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση τελικά υπογράφηκε στις 13/12/2017. Τα πνευματικά δικαιώματα των τραγουδιών ανήκουν στην κ. Κωχ, η οποία έχει παραχωρήσει την άδεια για παιδαγωγική αξιοποίηση του υλικού στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Μουσικών Σπουδών και στην Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.). Έτσι οι δυο παραπάνω φορείς σχεδιάζουν τη δημιουργία του Ψηφιακού Αποθετηρίου και της Διαδραστικής Πλατφόρμας για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και μουσικής μέσα από τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ με τίτλο: MAPIZA «Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια».

Στο έργο αυτό είναι αφιερωμένο το σημερινό συμπόσιο. Στο πρώτο μέρος του άρθρου αναφερόμαστε στην ίδια τη δημιουργό, επιθυμώντας να σκιαγραφήσουμε κάποια στοιχεία της προσωπικότητας και του έργου της που μας έχουν βοηθήσει να προσεγγίσουμε καλύτερα το έργο της, ώστε να είμαστε σε θέση να προτείνουμε ως επιστημονική ομάδα μια πιο ουσιαστική αξιοποίηση του υλικού της. Ακολούθως θα αναφερθούμε στην ιδέα, στους στόχους και στο υλικό του υπό δημιουργία αποθετηρίου MAPIZA.

Κατά τη διάρκεια αυτών των δύο χρόνων στενής επικοινωνίας με τη δημιουργό έχουμε διεξάγει δύο εκτενείς συνεντεύξεις με την ίδια, και πολλές συντομότερες επικοινωνίες, που αφορούν την καλλιτεχνική της πορεία, τις μουσικές της επιρροές, τη μουσικοπαιδαγωγική της δημιουργία και τη διδακτική της προσέγγιση σε σχέση με τα παιδιά. Στο άρθρο χρησιμοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις αυτές, μετά από απομαγνητοφώνηση και θεματική ανάλυση.

Η Μαρίζα των παιδιών και των τραγουδιών

Η κ. Κωχ εξέδωσε πρόσφατα μία αυτοβιογραφία των παιδικών της χρόνων με τίτλο *Το ξανθό κορίτσι της Σαντορίνης* (Κωχ, 2018), μέσα από την οποία περιγράφει την

παιδική της ψυχροσύνθεση με πολύ παραστατικό και γλαφυρό τρόπο. Το βιβλίο μάς επέτρεψε να ερμηνεύσουμε κάποια στοιχεία της προσωπικότητάς της που εκτιμούμε ότι επηρέασαν καθοριστικά το έργο της, όπως την παιδικότητα της ψυχής της, το δημιουργικό και επαναστατικό της πνεύμα, την επαφή της με τη λαϊκή παράδοση, την αγάπη της για τη φύση και τον άνθρωπο. Αυτά τα στοιχεία, αλλά και ο τρόπος που μεγάλωσε και εξελίχθηκε ως παιδί μέσα σε δύσκολες συνθήκες καθιστούν το έργο της μια ωδή στην παιδική ηλικία.

Αρχικά εντύπωση προκαλεί στον αναγνώστη πώς η Μαρίζα Κωχ μετουσίωσε τα δύσκολα παιδικά της χρόνια, σε μία ζωή γεμάτη χαρούμενες εμπειρίες και αναμνήσεις. Ο αναγνώστης δεν αισθάνεται ότι οι δύσκολες καταστάσεις που πέρασε η ίδια ως παιδί έχουν βαρύνει την ίδια. Φυσικά δεν μπορεί να μην ένιωσε βαθύτατα τον πόνο του ανθρώπου χωρίς πατέρα, χωρίς τη μάνα δίπλα της, ή τον πόνο του ανθρώπου χωρίς πατρίδα. Αλλά αυτός ο πόνος για τη ίδια αναπλάστηκε σε ομορφιά για τη ζωή. Με κάποιο μαγικό τρόπο η κ. Κωχ τα μετάλλαξε όλα αυτά σε θετικές εμπειρίες. Αυτή η ευεργετική μετάλλαξη, η πάντα θετική αύρα στις πράξεις της, το θετικό πρόσημο σε ό,τι κάνει μας προβληματίζει: πώς ένα παιδί ζώντας τόσες δυσκολίες, δεν αισθάνεται βάρος, δεν παύει να χαίρεται την κάθε του μέρα και την κάθε στιγμή, δεν παύει να ονειρεύεται; Είναι σαν να απευθύνεται στον σημερινό άνθρωπο θυμίζοντάς του ότι προτεραιότητα είναι το σήμερα, όχι το αύριο. Καλεί τον αναγνώστη να σκεφτεί ποιες είναι αυτές οι ευθύνες και οι υποχρεώσεις που αναγκάζουν τους ενήλικες και τα σημερινά παιδιά να βαδίζουν με τόσο γρήγορους ρυθμούς χωρίς να χαίρονται τις στιγμές.

Είναι πολύ σοβαρή δουλειά να διατηρήσουμε την παιδικότητα των παιδιών.
(Μαρίζα Κωχ, 11/11/2018)

Μέσα από το έργο της κ. Κωχ σκιαγραφείται η οντολογική διάσταση της ζωής του καλλιτέχνη. Η ίδια είναι μουσικός, συνθέτρια, τραγουδίστρια, μουσικοπαιδαγωγός, αλλά πάνω απ' όλα είναι ο εαυτός της. Η κ. Κωχ δεν υπηρετεί το τραγούδι, δεν υπηρετεί τη δισκογραφία, δεν υπηρετεί ούτε υπηρετείται από κανένα σύστημα. Είναι ο εαυτός της, είναι ελεύθερη και μοναδική. Αυτό της δίνει το χάρισμα και το δικαίωμα η φωνή της να ηχεί στα αυτιά μας άλλοτε ως μάνα, άλλοτε ως φίλη και αδερφή, άλλοτε ως αγωνίστρια - οραματίστρια που μας βγάζει από το βόλεμα μας, άλλοτε ως αγαπημένη δασκάλα. Μας προσκαλεί να αναγνωρίσουμε την οντολογική διάσταση του ανθρώπου πίσω από το έργο του, κάτι που δεν τιμάται αρκετά στις μέρες μας. Δεν είναι τα τραγούδια πάνω από τη δημιουργό, δεν είναι το καλλιτέχνημα πάνω από τον καλλιτέχνη, αλλά ούτε και ο άνθρωπος περσόνα πάνω από το έργο του. Είναι ο άνθρωπος κατά τη στιγμή που δημιουργεί, δηλαδή ο άνθρωπος που μετουσιώνει τη ζωή με ευθύνη, χαρά και συνέπεια, ο άνθρωπος στην καλύτερη στιγμή του, αυτή της δημιουργίας. Η κ. Κωχ τραγουδά γιατί είναι, και είναι γιατί τραγουδά. Γι' αυτό το λόγο μπόρεσε στη ζωή της να δημιουργήσει και να πρωτοπορήσει. Πιθανολογώ ότι αυτό είναι το στοιχείο που έχει κάνει την κ. Κωχ τόσο αγαπημένη σε όλα τα κοινωνικά, μορφωτικά και οικονομικά στρώματα της κοινωνίας μας. Είναι ίσως η τραγουδίστρια που τραγούδησε με μεγάλη συνέπεια για πολλές δεκαετίες σε κάθε εκδήλωση διαμαρτυρίας, για τους φυλακισμένους, για τα παιδιά, για τους αφανείς ήρωες.

Εγώ γεννήθηκα για να είμαι κοντά στα παιδιά, κατά λάθος βρέθηκα στη σκηνή να παριστάνω τη Μαρίζα και αυτό μπορώ να σας το τεκμηριώσω. [...] το όραμά μου ήταν να βρίσκομαι μπροστά σε παιδιά.
(Μ. Κωχ, Συνέντευξη Απρίλιος, 2018)

Αυτό για τη μουσικοπαιδαγωγική κοινότητα ίσως να σημαίνει ότι η πράξη και η θέση μας στη μουσική αγωγή των παιδιών μάς κάνει μοναδικούς. Δεν είμαστε εμείς, ούτε το μάθημα της μουσικής παραπάνω, είναι ότι έχουμε τη δυνατότητα να καλλιεργούμε την τέχνη, να ενδυναμώνουμε το όνειρο για εμάς και για τους μαθητές μας.

Σημαντικό στοιχείο για τη διαμόρφωση ενός καλλιτέχνη είναι οι επιρροές του, ή πού έχει μαθητεύσει. Η κ. Κωχ μας καταθέτει και μας περιγράφει τη μαθητεία της στην ελληνική λαϊκή παράδοση από τα παιδικά της χρόνια. Από τη μια οι μικρασιάτες πρόσφυγες έξω από το Δρομοκαϊτείο όπου έζησε από τα τέσσερα ως τα εννιά της χρόνια, μετά τα εννιά της χρόνια οι άνθρωποι της Σαντορίνης, η γιαγιά Ρηνιώ, ο παπά-Γιάννης και άλλοι άνθρωποι της φύσης και της θάλασσας από τους οποίους μυήθηκε στις μουσικές και τις παραδόσεις.

Z: Μετά τα 9 σου χρόνια πήγες στη Σαντορίνη...

MK: Ναι, εκεί αρχίζει η σπουδή μου για τα άλλα. Ήταν τα τραγούδια, αυτά που ακούγαμε στα ραδιόφωνα και παντού. Τα 'χα μάθει όμως, είχα ήδη ρεπερτόριο. Κατεβαίνοντας κάτω τους τρέλινα. Γιατί δεν τά 'ξεραν αυτά, αλλά δασκάλα μου ήταν κυρίως μια γιαγιά, στο σπίτι του θείου μου, όπου εγκατασταθήκαμε, γιαγιά της θείας μου, δηλαδή 80-90 χρονών, κάπου εκεί. Ρηνιώ τη λέγανε. Αυτή λοιπόν είχε ένα πρόγραμμα καθημερινό. Ήτανε δουλειά, σα να ήταν δουλειά της αυτή. Ήξερε ποιο σπίτι μες το χωριό είχε νεογέννητο μωρό, γιατί ήτανε και μαία επίσης, και πήγαινε την ώρα που η νεαρή μάνα έπρεπε να πάει κολατσιό στα χωράφια, καθόταν, έκανε βάρδια. Σ' αυτήν, σ' αυτήν, στην άλλη, μεγάλο το χωριό, στο πάνω χωριό, στο κάτω χωριό... ήξερε πού την χρειαζόταν. Κούναγε το μωρό και έλεγε πάντα το ίδιο νανούρισμα. Πάντα έπιανε αυτό το νανούρισμα και το μωρό κοιμότανε. Δεν πα να το 'λεγε η μάνα του, η γιαγιά του, πάντα υπήρχαν γιαγιάδες. Καμιά δεν κατάφερε να το κοιμίσει το μωρό. [...] Και κοντά της έμαθα πώς να κοιμίζω τα μωρά, και νόμιζα ότι όταν μεγαλώσω θα 'μαι και 'γώ στο χωριό και θα κοιμίζω μωρά. [...] Μαζί της τα έμαθα όλα, εγώ δίπλα, γιατί εγώ δεν πάταγα σχολείο βέβαια, η γιαγιά Ρηνιώ ήταν η αγαπημένη μου, μ' αυτήν έκανα τη ζωή μου, τη δική της αγροτική ζωή.
(Μ. Κωχ, Συνέντευξη Απρίλιος, 2018)

Έτσι η κ. Κωχ, ως γνήσια τραγουδίστρια της λαϊκής μουσικής παράδοσης, μεγαλώνει μαθαίνοντας «να κλέβει» ήχους, όπως περιγράφει χαρακτηριστικά ο Φοίβος Ανωγειανάκης για τους λαϊκούς οργανοπαίκτες (Ανωγειανάκης, 1991). Γυρνά την πλάτη στο σχολείο, γιατί η φύση είναι πιο διασκεδαστικό σχολείο. Μαθαίνει τον κόσμο κλέβοντας ό,τι της αρέσει γύρω της, από τη γιαγιά-Ρήνη νανουρίσματα, από τον παπά-Γιάννη τον παππού της ήχους, μελίσματα, και λόγο θεολογικό. Από την αδερφή της κλέβει τα θετικά του σχολικού συστήματος που η ίδια αγνόησε. Ακούει και παρατηρεί τα πουλιά, τα ζώα, τη φύση, τους ανθρώπους. Έτσι μαθαίνει τα πάντα προφορικά, εκτός σχολικής εκπαίδευσης, άτυπα και κοντά στη φύση. Το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν για τη κ. Κωχ ένα παράλληλο σύμπαν, αυτή προτίμησε τη φύση, και τους ανθρώπους που η ίδια επέλεξε. Έτσι ανέπτυξε το αυτί και την εσωτερική ακοή, έμαθε να αποστηθίζει, να ακούει τους άλλους προσεκτικά, αλλά κυρίως να ακούει τα λόγια της ψυχής της.

Η κ. Κωχ ήταν η πρώτη έθνικ τραγουδίστρια στην Ελλάδα, μπόρεσε να προτάξει το παραδοσιακό τραγούδι στον αναβρασμό της δεκαετίας του 1970,

πρότεινε τον ηλεκτρικό ήχο στο παραδοσιακό τραγούδι, χωρίς αυτό να χάσει τη βαθιά του ελληνικότητά του. Ήταν μάλλον το κακό παιδί των παραδοσιακών τραγουδιών, γιατί όλα τα επεξεργαζόταν, τα άλλαζε. Σε μια εποχή που το παραδοσιακό είχε συνδεθεί με το παρελθόν, τη Δικτατορία, και τη συντηρητική διατήρηση των παραδόσεων, μας έδωσε το μήνυμα «Όχι, το τραγούδι αυτό ανήκει σε όλους μας». Το πήρε, το εξέλιξε, το πρότεινε σαν τον «ταλαντούχο ένα» της παραδοσιακής κοινωνίας, όπως αναλύει ο Γρηγόρης Σηφάκης (Σηφάκης, 1988). Η Κωχ ήταν η εξέλιξη στο ελληνικό παραδοσιακό τραγούδι που έπρεπε να δέσει με την τεχνολογία και τις εξελίξεις της εποχής. Παράλληλα με τον Διονύση Σαββόπουλο, πριν τη μεγάλη προσφορά του Ross Daly, των Δυνάμεων του Αιγαίου, και του κινήματος της παραδοσιακής μουσικής που καλλιεργήθηκε στα Μουσικά Σχολεία της χώρας μας από το 1980 κι έπειτα, η Κωχ ήταν μπροστάρης στον ηλεκτρικό ήχο στα παραδοσιακά. Ήταν πάντα ανατρεπτική και πάντα διαφορετική.

Με 34 προσωπικούς δίσκους, 3 βιβλία με συνημμένο ηχογραφημένο υλικό, πολλές συμμετοχές σε δίσκους άλλων καλλιτεχνών, σε κινηματογραφικές ταινίες, σε παιδικές μουσικοθεατρικές παραστάσεις, η Μαρίζα Κωχ μάς έχει συστήσει πολλά. Μέσα στις παλιές της ηχογραφήσεις, ανα γνωρίζει κάποιος εύκολα αυτό το ένστικτο, την δημιουργική λάμψη, την πίστη σε αυτό που έχει βάλει η ίδια στο μυαλό της. Οι στίχοι της έχουν μία αφοπλιστική παιδικότητα. Τραγουδά σχεδόν πάντα με λίγα όργανα, οι ενορχηστρώσεις των δίσκων της είναι λιτές και επιτρέπουν χώρο έκφρασης στο κάθε όργανο. Νομίζω ότι αυτό το κάνει από αγάπη στο τραγούδι, αλλά και από αναγνώριση ότι «εν αρχή ή ο λόγος». Οι μελοποιήσεις της έχουν το ύφος μελισμένου, ηδυσμένου λόγου, και απέχουν από την επί τούτου σύνθεση μελωδιών.

Η κ. Κωχ είναι η φωνή που μας επανασυστήνει τον ελληνικό λόγο, με την καθαρότητα του ελληνικού ουρανού και της παιδικής ψυχής. Είναι η τραγουδίστρια που έδωσε το δικό της προσωπικό ύφος στην ελληνική παραδοσιακή μουσική, που δίνει το προσωπικό της ύφος σε ό,τι τραγουδά, γιατί δεν τραγουδά μόνο με τη φωνή της, τραγουδά με την ψυχή της.

Αναφερθήκαμε στην άνθρωπο-δημιουργό θέλοντας να τονίσουμε κάποια στοιχεία που θεωρούμε ότι τη χαρακτηρίζουν και αποδεικνύουν πώς οι μουσικές εμπειρίες της παιδικής και νεανικής της ηλικίας καθόρισαν την μετέπειτα ζωή της. Γιατί οι προσωπικές εμπειρίες των παιδικών χρόνων κάθε ανθρώπου - οι μουσικές, καλλιτεχνικές, κοινωνικές - είναι ο προσωπικός του θησαυρός. Σε αυτές τις εμπειρίες ο καθένας γυρνά και επαναβαφτίζεται σε όλη του τη ζωή. Όσοι άνθρωποι έχουν τη χαρά να έχουν παιδαγωγικό ρόλο στη ζωή άλλων ανθρώπων, είναι σημαντικό να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, να τους παρέχουν πλούσιες αισθητικές εμπειρίες, που μπορεί αργότερα να τους βοηθήσουν να χτίσουν τα όνειρά τους και να αλλάξουν τη ζωή τους. Αυτά είναι κάποια σημαντικά για εμάς στοιχεία που μας βοήθησαν να προσεγγίσουμε την άνθρωπο-δημιουργό και επιδιώκουμε να αναδείξουμε στο *Αποθετήριο Μαρίζα*, για το οποίο θα μιλήσουμε στη συνέχεια.

Εικόνα 1: Η Μαρίζα Κωχ προσκεκλημένη από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο με την Ομάδα Μουσικοπαιδαγωγικών Δράσεων «Ανέβα μήλο-Κατέβα ρόδι» πριν την καλλιτεχνική τους εκδήλωση (Κέρκυρα, 10/11/2018)

Ψηφιακό Αποθετήριο ΜΑΡΙΖΑ: ιδέα, στόχοι, υλικό

Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, σε συνεργασία με την Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) έχουν σχεδιάσει τη δημιουργία ενός Ψηφιακού Αποθετηρίου και Διαδραστικής Πλατφόρμας για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και μουσικής μέσα από τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ με τίτλο: «Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια». Στόχοι του αποθετηρίου είναι: α) η παιδαγωγική (γλωσσική και μουσικοπαιδαγωγική) αξιοποίηση του υλικού από εκπαιδευτικούς μουσικής, δασκάλους και νηπιαγωγούς στην Ελλάδα, και β) η διδασκαλία των ελληνικών ως δεύτερης γλώσσας μέσω του τραγουδιού για μαθητές που διαμένουν στο εξωτερικό ή στην Ελλάδα. Για την προετοιμασία του υλικού του αποθετηρίου συνεργάζεται επιστημονική ομάδα που έχει αναλάβει την καταγραφή, μεταγραφή, προετοιμασία του μουσικού υλικού, τη συγγραφή των μεταδεδομένων, ενώ σχεδιάζουμε ηχογραφήσεις και την δημιουργία της ηλεκτρονικής πλατφόρμας.¹

Το προτεινόμενο υλικό έχει τρεις τουλάχιστον άξονες: μουσική, γλώσσα, πολιτισμό. Αρχικά ως μουσικό και μουσικοπαιδαγωγικό υλικό απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής (3-6 ετών) και πρώτης σχολικής ηλικίας (7-9 ετών), αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία από μεγαλύτερα παιδιά ή/και ενήλικες. Το λεξιλόγιο, οι μελωδίες, οι εικόνες που αναδύονται μέσα στα τραγούδια, μπορούν να προκαλέσουν πλήθος δημιουργικών και βιωματικών δραστηριοτήτων στην τάξη με γνώμονα τη μουσική ανάπτυξη των παιδιών (Κοκκίδου, 2014, 2015).

¹ Έως τώρα στην Ομάδα Εργασίας έχουν συμμετάσχει: η Μαίη Κοκκίδου, η Έφη Πανταζή, η Μαρία Ασλανίδη, η Κλειώ Κωνσταντάκου, η Ειρήνη Χαριτάκη και η Ζωή Διονυσίου που έχει την επιστημονική επιμέλεια και συντονισμό του προγράμματος.

Η δεύτερη προτεραιότητά μας είναι το αποθετήριο να στηρίζει την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας και τη γνωριμία με τον ελληνικό πολιτισμό. Ως προς την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, στόχος του έργου είναι η κατανόηση και παραγωγή του προφορικού και γραπτού λόγου (εκμάθηση της γραμματικής και του συντακτικού της ελληνικής γλώσσας) ανάλογα με το γνωστικό υπόβαθρο και τις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών. Πολλές έρευνες έχουν αποδείξει ότι το τραγούδι στηρίζει και βοηθά με τον καλύτερο τρόπο την εκμάθηση ξένης γλώσσας (Kao & Oxford, 2014· Marjanen, 2016).

Τρίτος στόχος είναι οι διαθεματικές και διαπολιτισμικές συνδέσεις με κεντρικό άξονα τον ελληνικό πολιτισμό, καθώς τα τραγούδια που επιλέχθηκαν μπορούν να αποτελέσουν ενδιαφέρον υλικό διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για χρήση όχι μόνο από ελληνικά σχολεία της διασποράς, αλλά και δημόσια και ιδιωτικά σχολεία ξένων χωρών που έχουν θεσμοθετήσει την ελληνική ως δεύτερη ή τρίτη ξένη γλώσσα ή κάνουν χρήση διαπολιτισμικού υλικού. Τα τραγούδια του αποθετηρίου προσεγγίζονται ως πολυτροπικά κείμενα στη διδακτική τους επεξεργασία, δηλαδή επικοινωνιακά συμβάντα που συνομιλούν με ποικίλα σημειωτικά συστήματα (εικόνα, λόγος, μουσική, θέατρο, κλπ.). Χαρακτηρίζονται από χαλαρό ύφος, μη τυπικό λόγο και προφορικότητα, ενώ μεταδίδουν στοιχεία ελληνικότητας και χρήσιμες πληροφορίες για τον ελληνικό πολιτισμό (Κοκκίδου & Στάμου, 2010).

Ως τώρα έχουν επιλεγεί 60-70 τραγούδια της δημιουργού και υπάρχουν προοπτικές εμπλουτισμού του αποθετηρίου. Κάποια από τα τραγούδια κυκλοφορούν ήδη στη δισκογραφία, αλλά τα περισσότερα είναι ανέκδοτα. Στόχος μας είναι να δημιουργήσουμε ένα αποθετήριο και μία διαδραστική πλατφόρμα που να περιέχει τις παρτιτούρες των τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ, μουσικοπαιδαγωγικά και γλωσσικά σχόλια για την διδακτική τους αξιοποίηση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ηχογραφήσεις των τραγουδιών (παλαιότερες και σύγχρονες), καθώς και άλλο σχετικό υλικό (π.χ., φωτογραφίες, εξώφυλλα δίσκων, εξώφυλλα βιβλίων, εικόνες, μουσικό υλικό, κλπ.). Μέλημά μας είναι να παρέχεται στο κοινό ελεύθερη πρόσβαση για όλο το υλικό της ηλεκτρονικής πλατφόρμας, εφόσον πρόκειται για υλικό που προορίζεται για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Το ψηφιακό αποθετήριο και η διαδραστική πλατφόρμα τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ που είναι υπό κατασκευή περιλαμβάνει:

- α) παρτιτούρες των τραγουδιών (σε musescore και pdf),
- β) σχόλια και προτάσεις για τη διδασκαλία μουσικής που αφορούν κάθε τραγούδι του αποθετηρίου,
- γ) σχόλια και προτάσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού που αφορούν κάθε τραγούδι του αποθετηρίου,
- δ) ηχογραφήσεις των τραγουδιών,
- ε) πληροφορίες για τη δημιουργό Μαρίζα Κωχ.

Δείγμα του υλικού

Κάθε τραγούδι έχει δημιουργηθεί με στόχο γλωσσικό από τη δημιουργό που αφορά είτε την εκφορά του λόγου, είτε τη κατανόηση και παραγωγή του λόγου. Έτσι έχουμε ειδική μνεία στα φωνήεντα, δίψηφα σύμφωνα, διπλά γράμματα, και στα χειλικά, οδοντικά, λαρυγγικά, υγρά και ένρινα σύμφωνα. Κάποια τραγούδια αναφέρονται στη γραμματική και το συντακτικό της ελληνικής γλώσσας, με ομαδοποιήσεις και

δραστηριότητες που αφορούν κάθε κατηγορία συμφώνων, δίγηνων, διπλών γραμμάτων.

- Φωνήεντα: ου ο ι ε α
- Δίγηνφα σύμφωνα: μπ ντ γκ τσ τζ
- Διπλά γράμματα: ξ ψ
- Σύμφωνα: χειλικά (π β φ), Οδοντικά (τ δ θ), Λαρυγγικά (κ γ χ), υγρά (λ ρ), ένρινα (μ ν), και συριστικό (σ)

Τα μεταδεδομένα του αποθετηρίου αναφέρονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- Τίτλος τραγουδιού
- Εκφορά λόγου
- Κατανόηση και παραγωγή λόγου
- Μουσικές δραστηριότητες
- Διαθεματικές συνδέσεις – Ελληνικός πολιτισμός
- Παρτιτούρα
- Ηχογράφηση
- Άλλα στοιχεία (φωτογραφικό υλικό, υλικό διδασκαλίας κλπ.)

Ακολουθούν δύο τραγούδια ως παράδειγμα των υπό επεξεργασία μεταδεδομένων:

α) Έχω μάθει

(Στίχοι-Μουσική: Μαρίζα Κωχ)

Έ-χω μά-θει μου-σι-κή, έ-χεις μά-θει να χο-ρεύ-εις, έ-χει μά-θει κιομπαμπάς τη μα -

4 μά να μα-γει-ρεύ-ει. Έ-χου-με μά-θει νέους χο-ρούς, έ-χε - τε

8 μά-θει πως γλε-ντά-νε, έ-χουν μά-θει τα παι-διά, με ρυθ - μό να τρα-γου-δά-νε.

Το τραγούδι Έχω μάθει συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο *Με τη Μαρίζα τραγουδώ Ελληνικά μαθαίνω* (Κωχ, 2010).

Κατανόηση και παραγωγή λόγου	Μουσικές δραστηριότητες	Διαθεματικές συνδέσεις – Ελληνικός πολιτισμός
- Σύντομοι διάλογοι με τα παιδιά για εφαρμογή του παρακείμενου χρόνου στη συνομιλία: π.χ. έχω μάθει μουσική, πού έχεις μάθει να χορεύεις; έχετε μάθει να μαγειρεύετε; ποια φαγητά έχετε μάθει να μαγειρεύετε; κ.ο.κ.	- Συνοδεία του τραγουδιού με ostinato σε μελωδικά και ρυθμικά κρουστά. - Προσέγγιση της έννοιας της παύσης και εξοικείωση με τα μουσικά σύμβολα των παύσεων ολόκληρου, μισού, τετάρτου και ογδόων. - Μουσικοκινητικά παιχνίδια με εναλλαγές ήχων και παύσεων, τα παιδιά προχωρούν ρυθμικά ή σταματάνε σε αντίστοιχους χρόνους. - Εξάσκηση στο σωστό φραζάρισμα του τραγουδιού.	- Γιορτές στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια. - Περιστάσεις για διασκέδαση, χορό και τραγούδι στην ελληνική κοινωνία: οικογενειακές γιορτές, πανηγύρια, γαμήλια γλέντια, γλέντι βαπτίσεων, εθνικές επέτειοι, θρησκευτικές γιορτές.

Πίνακας 1: Μεταδεδομένα τραγουδιού “Έχω μάθει”

β) Η σταγόνα

(Στίχοι-Μουσική: Μαρίζα Κωχ)

$\text{♩} = 112$

1.Μια στα - γό - να κιάλ - λη μια πέ - σαν' απ' τη λε - μο - νιά

7
σης τρια - ντα - φυλ - λιάς τα φύλ - λα και τα πιά - νει - να - τρι - χί - λα.

1. Μια σταγόνα κι άλλη μια πέσαν' απ' τη λεμονιά σης τριανταφυλλιάς τα φύλλα και τα πιάνει ανατριχίλα. (δισ)
2. Μια σταγόνα δυο και τρεις κι άλλες χίλιες δεκατρείς εκυλήσαν στο ποτάμι και κανένας δεν τις φτάνει. (δισ)
3. Το ποτάμι τρέχει, τρέχει κι η σταγόνα δεν αντέχει, κύλησε και κολυμπάει κι όπου πάνε οι άλλες πάει. (δισ)

Το τραγούδι *Η σταγόνα* είναι ανέκδοτο.

<i>Εκφορά λόγου</i>	<i>Κατανόηση και παραγωγή λόγου</i>	<i>Μουσικές δραστηριότητες</i>	<i>Διαθεματικές συνδέσεις – Ελληνικός πολιτισμός</i>
- Α, Καλή εκφορά του α στο τραγούδι: ανοιχτό στόμα με κάτω το σαγόνι (σε σχήμα αυγού)	- Θηλυκά ισοσύλλαβα ουσιαστικά σε -α (βλ. σταγόνα, ανατριχίλα, τριανταφυλλιά, λεμονιά). - Μετατροπή της τριτοπρόσωπης αφήγησης του ποιήματος σε α) αφήγηση πρώτου προσώπου με θέμα «Το ταξίδι μου στο ποτάμι» και β) μετατροπή της αφήγησης σε διάλογο. - Απαγγελία και συζήτηση πάνω στο ποίημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου «Το ποταμάκι» που ασχολείται με τον κύκλο του νερού. - Αναζητούμε τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στα δύο ποιήματα.	- Ο εκπαιδευτικός τραγουδά το τραγούδι και τα παιδιά δείχνουν με χειρονομίες σε γενικές γραμμές τη μελωδική κίνηση. - Μίμηση ήχων σταγόνων της βροχής με τη φωνή: σταγόνες που πέφτουν σε λαμαρίνα, σταγόνες που πέφτουν σε χώμα, σταγόνες που πέφτουν σε νερόλακους, σταγόνες που πέφτουν στην ομπρέλα. - Απόδοση του τραγουδιού ώστε στην α' φράση το τραγούδι να δίνει την αίσθηση σταγόνας που πέφτει (staccato). - Δημιουργία ηχοιστορίας με θέμα «Βροχή στο δάσος»: τα παιδιά μπορούν να μιμηθούν ήχους της φύσης (πουλιά, φύλλα, ποτάμι, βροχή), χρησιμοποιώντας όργανα τάξης, τη φωνή τους, το σώμα τους, και διάφορα αντικείμενα. - Η έννοια του staccato στο τραγούδι, στην εκτέλεση οργάνων και στη σωματική κίνηση.	- Ποτάμια, γεφύρια και νερόμυλοι της Ελλάδας μέσα από επιλεγμένο φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό. - Εξερευνούμε το εκπαιδευτικό υλικό «Ένα κουτί γεμάτο νερό». - Ο κύκλος του νερού: διερεύνηση μέσα από το βιβλίο «Τα δάση κάνουν τις θάλασσες» του Γιο Σομεί, της πορείας του νερού από την πηγή προς τη θάλασσα και της «επιστροφής» του μέσω της εξάτμισης και της βροχής. - Μυθικές οντότητες της ελληνικής μυθολογίας που συνδέονται με το νερό - σύνδεση με μύθους από την Αφρική, την Ασία, την Αυστραλία, την Αμερική. - Εικαστική απεικόνιση του στοιχείου το νερού από διαφορετικούς πολιτισμούς, εποχές και εικαστικά ρεύματα.

Πίνακας 2: Μεταδεδομένα τραγουδιού “Μια σταγόνα”

Η εκπαιδευτική αξιοποίηση του υλικού επικυρώνεται ερευνητικά μέσα από διπλωματικές εργασίες προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών του Ιονίου Πανεπιστημίου, καθώς και από συνεργαζόμενους εκπαιδευτικούς μουσικής και δασκάλους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό σε συνεργασία με την επιστημονική ομάδα.² Κατά την πιλοτική εφαρμογή του, οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν το προτεινόμενο υλικό, αναπτύσσουν συμπληρωματικά σχόλια ή δραστηριότητες, αξιολογούν την πορεία των δραστηριοτήτων που έχουν σχεδιαστεί από την Ομάδα Εργασίας και παρέχουν ανατροφοδότηση στην ομάδα, η οποία ενσωματώνεται στα μεταδεδομένα.

Ευχόμαστε αυτό το υλικό που σε μας φαίνεται πολύτιμο σαν το πάπλωμα με τα χρυσά κουδούνια (Κωχ, 2011), να δώσει αφορμή για έμπνευση, δημιουργία, αισθητική και μουσική καλλιέργεια, παιχνίδι και βιωματική μάθηση στην τάξη. Μέσα από το Αποθετήριο ΜΑΡΙΖΑ στόχος μας είναι να στηρίζουμε μία αγωγή με έμφαση στον προφορικό λόγο, στον ελληνικό πολιτισμό, και στις ανάγκες της σύγχρονης μουσικής εκπαίδευσης.

² Έως τώρα έχουν συνεργαστεί στην πιλοτική εφαρμογή του υλικού η Κλειώ Κωνσταντάκου, η Ευαγγελία Τζιώτζου, και η Άννα Χατζηκυριάκου, ενώ είμαστε ήδη σε επικοινωνία και με άλλους εκπαιδευτικούς μουσικής που επιθυμούν ή έχουν αρχίσει να συνεργάζονται μαζί μας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ανωγειανάκης Φ. (1991) *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*. Αθήνα: Μέλισσα. Πρώτη έκδοση: 1976.
- Kao, T., & Oxford, R. L. (2014). Learning language through music: A strategy for building inspiration and motivation. *System*, 43, 114–120.
- Κοκκίδου, Μ. (2014). *Η εμπύχωση στη διδασκαλία-μάθηση: Το σχολείο της χαράς και της καρδιάς*. Αθήνα: Fagottobooks.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της μουσικής: Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: Fagottobooks.
- Κοκκίδου, Μ., & Στάμου, Α. (2010). Η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας μέσα από τη μελέτη περίπτωσης των τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ στο Πανεπιστήμιο Cornell: Προεκτάσεις για τη γλωσσική διδασκαλία στο πλαίσιο της επικοινωνιακής-κειμενοκεντρικής προσέγγισης. Στο Κ. Ντίνας, Α. Χατζηπαναγιωτίδη, Α. Βακάλη, Τ. Κωτόπουλος & Α. Στάμου (Επιμ), *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή «Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)»*. Ανακτήθηκε από το <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/files/down/paraskeui/aithusa2/kokkiduStamu.pdf>
- Κωχ, Μ. (2010). *Με τη Μαρίζα τραγουδώ Ελληνικά μαθαίνω. Learning Greek through songs*. Εικονογράφηση: Αύρα Οικονομάκου. Αθήνα: Αθ. Σταμούλης.
- Κωχ, Μ. (2011). *Το πάπλωμα με τα χρυσά κουδούνια: Ένα τραγουδισμένο παραμύθι*. Εικονογράφηση: Ιωάννα Δερβίση. Αθήνα: Αθ. Σταμούλης.
- Κωχ, Μ. (2018). *Το ξανθό κορίτσι της Σαντορίνης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Marjanen, K. (2016). The European Music Portfolio. Music Pedagogies as a Support for Language Learning. *Hellenic Journal of Music Education, and Culture*, 7, Article 2. Ανακτήθηκε από το <http://hejmec.eu/journal/index.php/HeJMec/article/view/75/57>
- Σηφάκης, Γ.Μ. (1988). *Για μια ποιητική του Ελληνικού Δημοτικού Τραγουδιού*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.